

STENOGRAFSKE BELEŠKE SENATA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 2

BEOGRAD, 1933 GODINE

KNJIGA 2

XX. REDOVNI SASTANAK

SENATA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 21 FEBRUARA 1933 GODINE U BEOGRADU!

PRETSEDAVAO

Potpretsednik
Dr. FRAN NOVAK

Sekretar
Dr. VASO GLUŠAC

Prisutni su g.g. Ministri: Ministar bez portfelja dr. Hamdija Karamehmedović,
Ministar prosvete dr. Radenko Stanković.

POČETAK U 10,30 ČASOVA.

S A D R Ž A J:

1. — Čitanje i usvojenje zapisnika XIX redovnog sastanka;

2. — **Dnevni red:** Nastavak pretresa izveštaja Odbora o predložu Zakona o izmenama i dopunama Zakona o izboru narodnih poslanika za Narodnu skupštinu od 10 septembra 1931 sa izmenama i dopunama od 26 septembra 1931 godine.

Govornici: Dr. Želimir Mažuranić, dr. Ljubomir Tomašić, Petar Đirlić, Milutin Dragović.

Potpretsednik dr. Fran Novak: Pošto je prisutan dovoljan broj gospode senatora, otvaram XX redovni sastanak Senata. Molim gospodina sekretara da pročita zapisnik prošlog sastanka.

Sekretar dr. Vaso Glušac čita zapisnik XIX redovnog sastanka.

Potpretsednik dr. Fran Novak: Ima li kakvog prigovora protiv ovako sastavljenog zapisnika? (Nema). Pošto prigovora nema, zapisnik se prima i overava.

Prelazimo na dnevni red: nastavak pretresa izveštaja Odbora o zakonskom predložu o izmenama i dopunama Zakona o izboru narodnih poslanika za

Narodnu skupštinu od 10 septembra 1931 godine sa izmenama i dopunama od 26 septembra 1931 godine. Prijavljeni su već govornici, i kao prvi govornik u ime svoje grupe, i to »protiv«, prijavio se senator gospodin dr. Želimir Mažuranić.

Ima reč g. dr. Želimir Mažuranić.

Dr. Želimir Mažuranić: Gospodine Pretsedniče, Gospodo, uzimajući reč danas kao prvi put u ovome Domu nipošto nije moja nakana da pružim opsežnu kritiku zakonske osnove koja je izneta na diskusiju u ovom Domu. Naprotiv, kanim se ograničiti samo ra nekoliko misli zbijenih u mali broj rečenica. Kako svi znamo, gospodo, zakonska osnova koja je predmet diskusije, ta osnova nije drugo nego jedna preudesba, jedna novela današnjeg već postojećeg zakona o izborima. Znamo i to kolike je prigovore taj naš današnji zakon i teoriske i praktične izazvao. Mi znamo, dođuše, da je bilo i preteranih prigovora, ali ima dobar broj i takvih koji su bezuslovno imali zdravu i ispravnu osnovu. Gospodo moja, novelira se jedan stari zakon. Morao bi čovek misliti noveliraće se na bolje, međutim, mi vidimo da se on novelira tako da se to može nazvati reformacijom in pejus. Neću govoriti o javnom i tajnom pravu glasanja; neću govoriti o poteškoćama i barijerama koje su postavljene u svrhu

da se oteža konstituisanje kandidatskih listi. Sve je to bilo u starom zakonu i sve je to uzvitalo dosta prašine. U novom pak zakonu ne samo da su pridržane sve te pogreške, koje su loše sa političkog gledišta, nego su još i povećane izveštačenim matematičkim formulama, koje i rezultat izbora po ovome zakonu, na koncu, pokazuje drugačijim, nego što je on u istini postignut. Nema, gospodo, nikakve sumnje da je veoma loše sa političkog gledišta, ako se izabranim zastupnikom proglasi onaj, koji je primio tek minimalni broj glasova, i to samo s razloga jer je njegova lista, na kojoj je slučajno i njegovo ime, u drugome jednome kraju dobila stanoviti broj glasova, nota bene broj glasova, koji ne daje nikakvog opravdanja za ovakvu podelu poslaničkih mandata.

Gospodo, ova izveštačena matematička formula, ova reformacija in pejus, ovo je zapravo monopolicizacija pasivnog izbornog prava i kao takva ona dovodi ponovno do partijske diktature i pocepanosti i ona je prema tome loša.

Oslanjajući se na deklaraciju našega Kluba, da si mi pridržavamo slobodne ruke za svaku zakonsku osnovu, a smatrajući ovaj zakonski predlog lošim, mi ćemo glasati protiv. Gospodo, spomenuo sam našu deklaraciju, pa mi dozvolite da se kod toga zaustavim.

Nije mi nakana i daleko bila od mene svaka namera, da ovde otvorim diskusiju o znamenovanju i dosegu misli koje su izložene u toj našoj deklaraciji. To ne spada ovamo, nego će tomu biti vreme kad se bude radilo o budžetskoj debati, koja je po svima parlamentarnim principima onaj najširi vehikulum, gde se ovakva politička pitanja mogu da diskutuju i prodiskutuju.

Ali, gospodo, naša je deklaracija izazvala buru, koja, budimo iskreni, kraj sve oštine ipak ostavlja neku sumnju da li je zaista prirodna ili malo izveštačena. U koliko se ta bura odigravala u Narodnoj skupštini, dotle, gospodo moja, ja neću da se u to sada pačam, na to je već velikim delom odgovoreno od naših drugova tamo, a to će u ostalom biti, kako rekoh, predmetom budžetske diskusije. Ali, gospodo, i u našoj sredini našao se jedan zastupnik većine, — kao što vidite, ovde prvi put imamo prilike da govorimo o većini i manjini, što mislim da nije na štetu ovoga Doma, — našao se, velim, ponukanim da digne svoj glas i da protiv naše deklaracije dade izjavu. Na ovu izjavu moram se osvrnuti za nekoliko časaka sa razloga jer je ta izjava u jednu ruku bila polemičkog karaktera, a u drugu ruku, jer je ona, po mome dubokom osvedočenju, neispravna u više pogleda. U prvom redu g. senator zaustavio se već kod prve rečenice naše deklaracije, u kojoj se nalaze dve reči »nas Hrvata«. Iz ovih reči on izvodi da mi pretendujemo kao da govorimo u ime svih Hrvata u ovome Domu ili svih Hrvata uopšte. O tome ni govora. To je neispravno ne samo po smislu nego i po rečima. Ako se daje jedna izjava, u kojoj se kaže: »U ime nas Hrvata koji smo u cilju narodnog smirenja i t. d. sudelovali kod režima«, i ako posle toga sledi osam potpisa, mislim da niko ne može misliti drugo, nego da je ta izjava dana u ime onih koji su potpisali i da mi ne pretendujemo da govorimo u ime onih koji su protiv ove izjave.

To je bilo nužno da se izjavi i da se u tome pogledu načini konstatacija, utvrdi jedna činjenica.

Ali, gospodo, osobito je negodovanje g. senatora izazvala druga stavka naše deklaracije, stavka u kojoj mi govorimo o tome da je jugoslovenstvo skupni po-

jam srpstva, hrvatsva i slovenaštva od kojih je svako u istoriji bio posebni politički individualitet i od kojih svako ima sva obeležja nacije. Gospodin je senator sa velikom emfazom i sa nekim prizvukom indignacije i ogorčenja zazivao duhove naših narodnih velikana. Ne znam da li je bio dobre sreće. Nisam, dozvolite mi, spiritista, ali i kad bih bio spiritista, ne bih verovao da bi se duhovi naših velikana odazvali na ovaj zov. Ali bolje je, jer da se je odazvao na primer duh Dušana Silnog, pa da mu se kaže da njegovo carstvo nije imalo posebne političke individualitete, ili da Srpstvo uopšte nema sve attribute nacije, onaj koji bi mu to rekao, taj bi se zlo proveo.

Ali, gospodo, nije ostao kod toga g. senator. On je pošao i korak dalje. On je, čini se, mišljenja, da su dobre maksime ili principi ili ako hoćete lozinke jugoslovenstva, ove dve rečenice: »Srbi svi i svuda« i »Hrvati svi i svuda«.

Neću preći na polje invokacije naših velikana, ali dozvolite mi da toliko citiranog našeg velikog pokojnoga vladiku, nosioca jugoslovenske misli, ovde spomenem i da velim, da bi se loše proveo onaj, koji bi njemu htio dokazati, da je to ispravno shvaćanje jugoslovenske ideje. Budimo jasni, gospodo. Najpogibelniji hrid, koju ima da oplovi naš narod, je neispravno shvaćanje jugoslovenstva, hrid tako zvanog integralnog jugoslovenstva, po kojem bi to jugoslovenstvo imalo biti negacija srpstva i hrvatsva i slovenaštva, umesto da im bude sinteza. Ova ideologija seća nas na ideologiju onih političara pre 6 januara, koji su je provodili u praksi, gde je zadobila ime politike integralaca i ostavila loš glas i loše uspomeće u svim delovima našega naroda pod tim imenom integralnog jugoslovenstva. A gde su danas ti političari? Vidimo ih dobar dio izvan zemlje, gde su postali očiti rušitelji ove države i ove domovine. U stvari, međutim, oni su to bili i onda, dok su bili ovde, pala im je danas samo maska.

Čemu dakle ta indignacija? Zar je naša deklaracija protiv jedinstva i protiv celokupnosti ove države? Nigde o tom nema ni govora. Pale su doduše aluzije s nekih strana, da će to imati loš odjek u inostranstvu, da će se pokazati tobožnja slabost našega naroda i naše države. O tom nema ni govora. Ja znam doduše da imamo mnogo neprijatelja, koji sve što mogu okrenu na loše, na štetu naše države. Ali je laži uvek bilo, a u ovoj su laži osobito kratke noge. Ova laž ne može da traje dulje od jutra do večera.

A kada se radi o našim neprijateljima, onda smo mi svi jedno i nedeljivo ili kako je rekao naš drug u Narodnoj skupštini, niko nema da se stavi u red pred nas, kada se bude radilo o tom da se brani zajednička domovina Jugoslavija. Obratno, gospodo, jedan od ciljeva naše deklaracije je taj, da inozemstvo vidi, da ima doduše mnogo Hrvata, koji su nezadovoljni i sa režimom i sa sistemom, ali da nema nijednog razbiritog Hrvata, koji bi bio protivnik ove države. O nekoliko plaćenih izdajica, o jednoj šaci zavedenih ja ovde neću da govorim.

Ja bih time svršio, gospodo, da nisam prvi put došao na govorničku tribinu ovoga Doma. Ali pošto sam prvi put ovde, neka mi bude dopušteno da kažem ovo. Duboko verujem u potpunu pobjedu jugoslovenstva. Ništa ne može tu pobjedu jugoslovenske misli, ali samo kao sinteze srpstva, hrvatsva i slovenaštva da zadrži i spreči. Ali imade stvari koje je mogu otežati. Među tim stvarima u prvom je redu prevelika

revnost stanovitih partizana integralnog jugoslovenstva.

Ja sam svršio, glasujem protiv ovoga Zakona.

Potpredsednik dr. Fran Novak: Reč ima gospodin senator dr. Ljubomir Tomašić i to kao govornik »za«.

Dr. Ljubomir Tomašić: Gospodo senatori, naša senatska opozicija izvršila je danas propisno svoju dužnost. Ona je kolektivno izjavila, da glasuje protiv prvoga zakonskog predloga političke naravi, koji je došao pred stol ovoga Senata. Dapače, da ta njezina propisna dužnost bude svečana, tu kolektivnu izjavu iznio je njezin uvaženi član, koji je prvi put kako i sam kaže, stupio na govornicu ovoga Senata.

To je, dakle, gospodo, sve u redu. Razlozi radi kojih je naša opozicija odlučila da glasa protiv ove zakonske osnove u prvom redu teoriske su naravi.

Gospodo senatori, ja se potpuno slažem sa našom opozicijom, da ova zakonska osnova ne odgovara postulatima modernog demokratskog sistema, to nama nije ništa novo rečeno, mi to i znamo. Dapače ja ću reći još i to, da nema danas ni u jednoj demokratskoj državi izbornog zakona, koji bi potpuno sa svakog gledišta udovoljavao zahtevima moderne demokratske teorije. (Glasovi: Tako je!). I ako se osvrnemo na izbornu geometriju, koju je spomenuo uvaženi naš drug g. dr. Mažuranić, onda ćemo videti i u najrazvikanijim demokratijama i još veći kontrast između izbornih rezultata i demokratske teorije. A zašto to? Kako do toga dolazi? Dolazi, gospodo senatori, zato, jer baška teorija, baška život. Život narodni ne vodi se po principima i kalupima teorija, nego po stano vitim činjenicama.

Gospodo, mi smo imali pre šesto-januarskog režima jedan izborni zakon, koji je teoretski bio na velikoj visini savremene demokratije. Praktični rezultat toga izbornog zakona bio je neminovan dolazak šesto-januarskog režima. Šesto-januarskom režimu glavni stupovi bili su potpisnici i članovi današnje naše opozicije, dakle i oni su bili uvereni, da je taj šesto-januarski režim bio jedna nužda da bude uveden, i bili su isto tako uvereni, da je bilo oportuno i za narod korisno, da se on produljuje i da se on provodi.

Gospodo, danas naša opozicija misli, da bi trebalo najedanput, da se taj šesto-januarski režim u pogledu izbornog zakona tako likvidira, da se napravi veliki skok u punu teoretsku demokratiju. Oni koji su do juče bili protivnog mišljenja, jer su sudelovali u šesto-januarskom režimu kao glavni stubovi i članovi vlade, danas su došli do drugog mišljenja.

Ja poštujem svačije uverenje, ja poštujem i moć onog Svetog Duha, koji ih je danas, kad su prestali biti članovi vlade, na to rasvetlio. Ali mora da se neki razlog dogodio. Mora da se u našem narodu u mišlju, u terenu, za koji ovaj izborni zakon vredi, mora da se nešto tako naglo dogodilo na bolje, da su oni mogli tako naglo promeniti svoje mišljenje bar za 180 stupanja.

Koji su to razlozi? U čemu je taj preokret ovako naglo na bolje ujedanput naišao. Ja, gospodo, priznajem za svoju osobu, ja ga nisam video; vidim jedan napredak, ali ne tako jak da bi mogao biti logičnom i pozitivnom bazom za ovakav jedan skok. Mislim da bi gospoda članovi našeg kluba sedmorice imali dužnost da nam to malo rastumače. Ja vidim samo da kod nas u zadnje doba rastu neke punktacije kao gljive iza kiše. Ja vidim i čujem da se nekakve vojno-ratne pripreme vrše u blizini naše

granice, — ali sigurno nije to taj skok na bolje koji bi opravdavao ovaj nagli korak u čistu potpuno teoretsku demokratiju. Valjda nije, gospodo, razlog za takav prelaz poznata rabota dvoglavog ali uvek jednog i istog Rima. Neznam, dakle, šta bi opravdavalno jednoga razboritog realnog političara koji ima svesti o odgovornosti, da napravi ovako nagli skok u neizvesnost.

Gospodo, većina ovoga Senata stoji na stanovištu da je za naš narodni organizam korisniji i zdraviji polagani korak nego li nagli i veliki skok. I većina ovoga Senata je punog uverenja da ovakvim postupkom najbolje štiti interese celine a time i interese današnje naše opozicije.

Gospodo, uvaženi naš drug, moj predgovornik, osvrnuo se je i na samu deklaraciju, t.j. osvrnuo se je na onaj enuncijamento koji je prošlog četvrtka bio pročitan ovde u našoj sredini. Gospodo, dozvolite mi kada je on već spomenuo taj enuncijamento da se i ja na njega osvrnem. Gospodo, taj enuncijamento izgleda mi da ima jednu svrhu, t.j. da popravi administrativne greške koje se vide po svojim zlim učincima na celoj teritoriji naše države. Ako ćemo da govorimo o zloj administraciji, tu sigurno neće biti razmimoilaženja u Senatu, neće biti razlike u mišljenju o zlim efektima te naše slabe administracije, neće biti razlike u mišljenju između opozicije i većine. Ah, gospodo, zli efekti naše jako slabe administracije, naše birokratije koja je se tako osilila da postaje skoro dahijska; taj efekat slabe administracije ne odražuje se samo u hrvatskom delu našega naroda, nego i u srpskom delu i u slovenačkom delu. To je jedno organsko zlo i ako hoćemo to zlo da lečimo nećemo ga lečiti na taj način što ćemo samo jedan deo za sebe lečiti, nego moramo složnim silama da ga lečimo. (Glasovi: Tako je!).

Gospodo, da li naša opozicija misli, da je u Dunavskoj banovini bolje nego u Savskoj? Pa zar možemo mi onda lečiti to zlo samo u Savskoj banovini zato što tamo žive u velikoj većini Hrvati, a ne i u Dunavskoj banovini, jer tamo žive skoro isključivo Srbi? Pa ipak, gospodo, vi vidite veliku razliku. U Hrvatskoj, u Zagrebu niču punktacije kao gljive, a u Novom Sadu drži se javni zbor na kome se protestuje protiv njih. Kolika velika poduka iz toga fakta baš za nas, za hrvatsko pleme može da se izvuče. (Odobranje.)

Gospodo, osim toga imam da istaknem još nešto. Ako mi hoćemo da lečimo to zlo, onda ga ne smemo lečiti samo kao članovi jednog plemena kome pripadamo, jer mi kao senatori reprezentujemo ceo narod. Mi smo, kada smo došli u ovaj visoki dom, položili zakletvu da ćemo u vršenju svojih dužnosti imati pred očima interese celog naroda, a ne samo pojedinih delova. (Odobranje i pljesak.) Pa i našu opoziciju kao trećinu Hrvata članova Senata pozivamo neka zajedno s nama radi na tome da poboljšavamo našu administraciju, (Odobranje,) da lečimo ono veliko zlo, da našu birokratiju potsetimo, da oni nisu dahije, nego da im je uzvišena dužnost čuvati interese državnog i narodnog jedinstva i služiti Kralju i svome narodu, (Uzvici: Tako je!) a njihove familijarne i druge interese neka ostave onima koji su doma, a ne onima koji sede po ministarstvima. U tom smo svi složni i tu ćemo pokazati da Senat vrši svoju dužnost u granicama Zakona onako moralno i zdušno kao što je bio i ovamo poslan.

Gospodo, pa zar će deklaracija ili pronuncija-

mento — kao što sam pre rekao, ne misleći time oimalovažiti tu deklaraciju, ali sam je morao tako nazvati, jer je bila izrečena u svečanom momentu i sasvim iznenada — zar je, velim, ta deklaracija ukazala na to kako će se to zlo lečiti? Da vidimo što ona kaže? Danas je naš uvaženi drug g. dr. Mažuranić dao jednu izjavu patriotizma i lojalnosti, koju mi kvitiramo, ali je smatramo nepotrebnom, jer sigurno niko nije sumnjao u njihov patriotizam. Niko nije mislio da će oni u slučaju da nas neko napadne ići preko granice ili da će svesno raditi protiv sigurnosti naše države. U to ih uveravam u koliko ja kao član Kluba većine poznam mišljenje većine, da niko nije tako daleko išao. Ali, gospodo, da vidimo šta oni u svojoj deklaraciji kažu? Oni u toj deklaraciji jednostavno navešćuju rat jugoslovenskoj državnoj politici i integralnom jugoslovenskom kursu. Ja mislim da je naša opozicija u tom obziru takode imala jednu posetu Svetog Duha, koji ih je iznenada okrenuo na drugu stranu.

Dozvolite mi da ovu svoju pretpostavku razložim kako sam do nje došao. Članovi današnje opozicije bili su članovi Vlade g. Petra Živkovića, a Vlada g. Petra Živkovića donela je na dan 3 oktobra 1929 godine Zakon o podeli zemlje na banovine i o nazivu države. Tom prilikom, Vlada g. Petra Živkovića izdala je jednu proklamaciju, jednu programsku izjavu koja je imala da rastumači doség i smisao toga Zakona. U toj deklaraciji vladinoj kaže se izričito ovo: Ovom prilikom neminovno se nametnula potreba da se i u službenom nazivu Kraljevine manifestuje puno državno i narodno jedinstvo. S toga razloga naša će Kraljevina u budućnosti nositi naziv »Kraljevina Jugoslavija«. Kasnije, na 5 jula 1930 godine, donela je ta ista Vlada jednu novu deklaraciju u kojoj se je osvrnula i na ovaj Zakon od 3 oktobra; i za ovaj Zakon od 3 oktobra kaže se u toj novoj deklaraciji ovo: Ovim Zakonom od 3 oktobra postavljeno je apsolutno načelo: jedan narod i jedno nacionalno osećanje. Poštovanje plemenskog imena i tradicija svima je uzvišeno, ali ima uvek služiti razvijanju nacionalne svesti i jedinstva. Plemenske zastave imaju sa pijetetom pripasti prošlosti, jer nacionalna budućnost hoće samo jugoslovensku nacionalnu trobojku.

Gospodo, iza tih deklaracija pripravo se je teren za novi Ustav. I u tom novom Ustavu kaže se u čl. 29 izričito: Kralj je zatočnik narodnog jedinstva i državne celine. On je čuvar njihovih svakidašnjih interesa.

Gospodo moja, Narodno predstavništvo kao takovo, a u prvom redu Senat, ima eminentnu dužnost da isto tako bude zatočnik narodnog jedinstva i državne celine; da isto tako bude čuvar svakidašnjih njihovih interesa. Tu dužnost Senat vrši po svojim članovima i u tu svrhu ima Kruna pravo da imenuje polovicu članova u Senat.

Gospodo, sasvim je prirodno da Kruna, vršeći to pravo imenovanja polovice senatora u Senat, da ona u prvome redu apeluje i daje taj mandat onima za koje misli da će to pravo vršiti; to jest onima koji su bili stubovi šesto-januarskog režima, onima koji su saglasni bili sa onim deklaracijama Vlade g. Petra Živkovića. I Kruna, služeći se svojim ustavnim pravom, ukazala je poverenje i nekojima koji su bili članovi te Vlade. Dužnost, mandat njihov, tih članova ovako imenovanih izlazi jasno i iz same Prestone besede.

U prestonoj besedi od 18 januara 1932 kaže se

izričito: »Najzad je etnička istina jugoslovenske misli prolomila sve prepreke, vekovima veštački stvarane, i u završnom periodu naše mučeničke i krvave nacionalne revolucije i svetskog rata dospela do stvaranja jedne i nedeljive Jugoslovenske Kraljevine, sa jednim narodom u jednoj državi«. Pa se dalje kaže. »Narodno jedinstvo i državna celina ne mogu nikad biti predmet nikakvih pogađanja; oni moraju biti uvek iznad našeg dnevnog života i iznad svih posebnih interesa«. (Burno odobravanje).

To je mandat koji su dobili ovako imenovani senatori. Oni su taj mandat tako i primili, jer je predsednik njihovog kluba u Senatu, u adresnoj debati, dao analognu izjavu. Naš uvaženi član dr. Šuperina je u adresnoj debati rekao ovo — govoreći o Račkome i Štrosmajeru: da oni nisu nikada sumnjali o tom da smo mi Hrvati i Srbi jedan narod. (Odobravanje). Razume se samo po sebi — kaže dr. Šuperina, da je u ono doba teško bilo, — i da kažem pravu riječ — bilo je nemoguće da se prede na praktično izvođenje te misli. Štrosmajer je u svojim pismima ne jedamput kazao: »doćiće veliki događaji i onda će naša misao biti pretvorena u delo«. (Odobravanje). Ti su događaji i došli, i mi Hrvati, koji se možemo na neki način smatrati ocima te ideje, sretni smo i zadovoljni, što smo došli pod jednu narodnu dinastiju i pod Kralja koji je sve to pretvorio u djelo. (Odobravanje). Onda dalje kaže g. dr. Šuperina: »Ako danas ima tu i tamo ljudi i u granicama naše države i izvan nje, koji su tome protivni, budite uvjereni, neće proći dugo vremena, da se u Hrvatskoj neće naći čovek koji bi bio protivan narodnom jedinstvu i državnoj celini. (Odobravanje. — Jedan glas: Ipak se je našao dr. Šuperina). Izgleda da je ipak zakasnio na voz. Dakle, ovaj mandat je jasan i u ovako jasnim granicama bio je i prihvaćen. Sada najedamput dolaze gospoda sa teorijom da to nije jedan narod, da su to tri naroda i dolaze sa drugom teorijom, da državno jedinstvo, kako je ovde mišljeno, podnosi, o čemu se daje teoretski raspravljati, i formu federacije, ali na podlozi tri naroda i tri raznovrsnih celina. Ja, gospodo, poštujem svačije uverenje i verujem da su gospoda članovi opozicije došli do tog uverenja da ono što je prije njima izgledalo istinito i politički dobro i zdravo, da je to danas jedan fantom, da je to danas nepolitički, nezdravo i po narod nekorisno. Ja im moram to priznati, jer bi drukčije došao na jednu tešku misao, da su svi njihovi politički akti od 6 januara pa do ove deklaracije činjeni uz neku reservatio mentalis.

Ali, gospodo, dok ja lojalno priznajem da su došli pošteno do toga ubedenja i dok to razumem, ja ne mogu da razumem i ne mogu da oprostim jednu drugu grešku, a ta greška, po mome mišljenju je jednaka jednom teškom kaznivom propustu. — Gospodo, ako su ta gospoda došla sada do drugoga uverenja i ako hoće za to drugo protivno uverenje raditi politički u Senatu, na temelju jednoga mandata, koji su primili, onda je i građanska i politička dužnost — političko poštenje — zahtevala da taj mandat vrate. Jer se ne može mandat primiti u smislu desnom a da se vrši u smislu levom. Ja očekujem od gospode da će oni kao džentlmeni i uvaženi naši drugovi iz ovakvog svog držanja izvući potrebne konsekvence (aplauz i pljeskanje). Gospodo, osobito bi dužnost Senata bila da pazi na to da u politici bude što više morala, to je svrha i zadatak Senata. I, gospodo, ja držim da klub sedmorice, dotično ljudi

koji su potpisali onu deklaraciju, neće dozvoliti da mi ovde, kad zajednički vršimo jednu dužnost, sumnjamo u to da li su oni od dana pročitavanja one izjave pravovaljani članovi Senata i da li imaju prava da vrše onaj mandat koji su dobili kada su u Senat ulazili.

Gospodo, osim toga, oni govore o nekim federacijama. Kažu da su u Senatu stariji ljudi, t.j. iskusniji i politički zreliji. Gospodo moja, pomislite da u današnje vreme kada se svaki jugoslovenski državljani veseli što je naša vlada uspela da ojača našu moć prema vani sa poznatim dogovorom o Maloj antanti, kakva bi to politička zrelost i pamet bila da se sada unutra slabi naš položaj pokretanjem jednog novog ustavnog pitanja i razvodnjavanjem naše države sa uvođenjem nekih federacija. Kakva je to logika i kakva je to doslednost? Zar mi danas kad smo prema vani u sklopu Male antante jači, zar mi da se sad unutra drobimo? — Ja neću ići tako daleko pa reći da je to pitanje zlobno postavljeno na dnevni red; neću ići tako daleko i deklaraciji pridavati ne-kakve ružne motive, — ali moram istaći da nije politički oportuno da se danas, u ovome vremenu, iznose ovakva pitanja, a najmanje je to oportuno od članova Senata, koji su u Senat došli po mandatu Krune.

Gospodo, jedan od potpisnika ove deklaracije izjavio nam je ovde svima, da je povod toj deklaraciji taj, što su izašle u Zagrebu neke punktacije. (Dr. Z. Mažuranić i P. Dirlić: Ko je to izjavio?) Jedan koji je to potpisao, a koji nije bio član vašega kluba. Ja sam rekao: Zašto niste pozvali nas druge u Senatu, pa da vidimo, šta se ima tu raditi. Jasno je, da povod toj deklaraciji nisu bile punktacije, jer je nama bila poznata vaša intencija još od pre nekoliko meseci. Ali ja ovo zato napominjem, jer je bilo ljudi, koji su počeli da rezonuju, dapače čuo se je i jedan glas koji je osobito iznenadio: Pa ipak ta je deklaracija bolja od Mačekove! (Ironičan smeh na desnici).

Gospodo, istina je, gospodin dr. Maček ne priznaje akt prvog decembra, dočim ova deklaracija priznaje. Ali dozvolite meni da budem otvoren i da kažem, da ja tome ne dajem nikakve važnosti. Akt od prvoga decembra je tako jak događaj, da ga ne može iz istorije izbrisati nikakvo nepriznavanje ni g. dr. Mačeka, niti njegovih saveznika unutra ni van granica naših. (Aplauz). Dapače, gospodo, taj je akt tako važan i tako jak po svojim efektima, da je njemu sasvim nepotreban ovaj kompliment gospode od naše opozicije. (Odobranje i ironičan smeh na desnici).

Gospodo, bilo ih je, koji su govorili: Pa bolja je i od izjave g. dr. Korošca! Jednako toliko je bolja od izjave g. dr. Korošca kao i od izjave g. dr. Mačeka. Razlika je u tome, što g. dr. Maček ima kuraži, da izričito reče da ne priznaje akt od prvoga decembra, a g. Korošec nije rekao, da to ne priznaje, niti je mogao reći, jer dozvolite, ako čitate izjavu dr. Korošca, videćete — na mene i mnoge druge čini takav utisak, da je to jedno vešto sastavljeno pismo, koje je sposobno da bez ikakve izmene bude ponudeno na tri strane. (Ironičan smeh na desnici i uzvik: Jezuitski!).

Gospodo, po mome mišljenju ova deklaracija pročitana ovde u Senatu razlikuje se od onih drugih deklaracija u glavnom u tome, što i ako su svi skupa protivnici i navešćuju rat jugoslovenskom kursu državne politike, naša opozicija hoće da taj rat vodi

u Narodnom predstavništvu, a oni drugi vode izvan Narodnog predstavništva. To je bitna razlika. Neću time podvaljivati u pogledu lojalnosti prema integritetu državnom prema vani! Previše štujem gospodu iz opozicije, a da bi mogao dozvoliti, da se iz mojih reči i trunak kakve sumnje o tome izvuče.

Gospodo, članovi naše opozicije — po mome mišljenju — bili bi nabolje učinili, da su uzeli taktiku one grupe, takozvane grupe oko vodstva radikalne stranke. Oni ne misle na nikakve pronuncijamente, ne misle na nikakve punktacije. Oni službeno večno čute. Njima se ne može dokazivati, niti da su nekonzekventni, niti da misle ovo ili ono. Ko čuti, ne upada u kontradikciju. (Smeh). Ja mislim da su i gospoda iz našeg Kluba sedmorice ovu taktiku morali uzeti!

Gospodo, naša opozicija bi želela da se ovo stanje, režim 6 januara likvidira brzo, hitno i da se odmah prede u direktnu čistu demokratiju.

Ovde se vidi da oni i ako se pripravlja da budu članovi opozicije, da nisu čitali zadnju poslanicu, januarsku poslanicu g. Ljube Davidovića svojim prijateljima. Pa valjda g. Davidović mrzi ovaj režim, bar toliko koliko su mu neprijatelji i članovi naše opozicije, i taj g. Ljuba Davidović kaže: E, polako do čiste demokratije, da se uvede kad se mi složimo na jednom konstruktivnom planu.

To znači kad su se oni u četiri godine konsultovanja složili u tome da g. Maček neće s njime da razgovara (Smeh), pomislite koliko puta treba po četiri godine da oni potpišu konstruktivan plan!

Gospodo, mi mislimo da ćemo mi ovim putem brže uvesti potpunu demokratiju, onakvu kakva je našem narodu potrebna i kako njegovom razvoju bude najbolje pristajalo (Burno pljeskanje).

Gospodo, iz svih tih razloga mi drugi članovi hrvatskog dela našeg naroda, koji smo ovde u Senatu, ne možemo da prihvatimo ovu deklaraciju naše opozicije. Gospodo, kad nije Starčević uspeo da pod imenom hrvatskim vidi ujedinjene sve Jugoslovene, mi idemo za Štrosmajerom na ovome putu (Burno pljeskanje) i hoćemo u imenu jugoslovenskom da vidimo ujedinjene sve Jugoslovene (Burno pljeskanje).

Gospodo, neka mi moj predgovornik senator g. Mažuranić oprostimo što ću spomenuti još jedno. Kad je u hrvatskom saboru na predlog katoličkog župnika Vebera bio prihvaćen zakon da se naš jezik prozove jugoslovenskim, onda je tadašnji kancelar na bečkom dvoru blagopokojni kasniji ban Ivan Mažuranić morao kažu, jer sigurno to nije odgovaralo njegovom osjećanju, jer je on i pesnik Smail-AGE Čengića, morao sprečiti sprovođenje toga, jer je bečki dvor tražio da se sprovođenje toga u školi spreči. Danas nema jugoslovenska država bečkog kancelara, koji će o tome odlučivati! Danas nema te vlade koja može zaustaviti pohod jugoslovenske ideje (Burno pljeskanje). Gospodo, nema te sile koja može sprečiti trijumf jugoslovenske ideje, a neće je bogme sprečiti niti Klub naše sedmorice (Smeh).

Gospodo, danas je dr. Mažuranić podvukao, a to je i u njihovoj deklaraciji, osobitu averziju prema integralnom jugoslovenstvu, — on tako napredan evropski čovek, kosmopolita. Šta znači integralno jugoslovenstvo? U najgorem slučaju, to je proces budućnosti po logici razvitka jugoslovenske misli.

Pa zar, gospodine senatore, moramo mi da proklinjemo one vidovite ljude, koji sada u sebi imaju onaj proces, za kojim teži sav naš narod. Oni bi nama morali biti vođe, morali bi nam biti uzor, ali

ne predmet našega omalovaženja, kao što ste vi izvoleli reći. Vaše me reči potsećaju na reči jednoga katoličkog župnika u Zagrebu, koji je isto tako rekao, da je nužna konsekvencija integralno jugoslovenstvo, ali da je on protiv toga. Prema vani Jugoslavija, ali unutra Hrvati za sebe, Srbi za sebe i Slovenci za sebe. To je bilo na banketu u Esplanadu, a mislim da ste i Vi tada bili, pa ste mogli to čuti.

Ali, gospodo senatori, da Vas dalje ne zamaram.

Jasno je, da mi drugi senatori i kao većina, pripadali mi ili srpskom ili hrvatskom ili slovenačkom plemenu, a specijalno podvlačim, mi ostali koji pripadamo hrvatskom delu našega naroda ne možemo primiti niti ono što je pročitano ovde od gospodina dra Šuperine, niti nam mogu biti polazna tačka ni ona teorijska izlaganja da bi glasovali protiv ove zakonske osnove. Iz tih razloga, izjavljujem da ću glasovati za ovu zakonsku osnovu. (Buran uplauz).

Potpredsednik Dr. Fran Novak: Reč ima gospodin senator Petar Djirlić, u ime svoje grupe, i to kao govornik »protiv«.

Petar Djirlić: Gospodo senatori, već je prošla godina dana od kako se sa odgovornih ministarskih klupa ističe i naglašava postepeno normalizovanje vraćanjem demokraciji. To je naglasio i današnji Predsjednik Vlade u svojstvu Ministra unutrašnjih poslova u Narodnoj skupštini, to je na osobiti način istakao i bivši Predsjednik Vlade gospodin dr. Vojislav Marinković u ovome Domu. Koliko se od onda do danas normalizovalo, koliko se omogućila pojava demokracije, najbolje ilustrira predloženi zakonski projekt o izmjenama i dopunama u izbornom zakonu.

Izborni zakon na demokratskom principu između glavnih karakteristika nosi tri bitne oznake: opće, jednako i tajno pravo glasa. — Izborni zakon koji je danas kod nas na snazi, ili u načelu vrijeda ili u rezultatima izigrava sve tri demokratske izborne odlike, a predložene izmjene i dopune ne mijenjaju ništa i ne izlaze u susret demokraciji ni za jedan korak. U koliko ima olakšica, one su više formalne prirode, dok majoritetni sistem ostaje u cjelini i dalje.

Tajno pravo glasa uzela je demokracija kao najefikasniju garanciju protiv izbornog pritiska i korupcije. Ta potreba tih garancija osjetila se u doba, kad je sa gledišta materijalne samostalnosti i nezavisnosti izbornika bilo mnogo povoljnije vrijeme.

U današnjem vremenu kada ekonomske i socijalne teškoće pritiskuju izbornike na takav način da to nosi oznake borbe za opstanak, javno pravo glasa nije daleko od nasilnog falsifikovanja narodne volje. U današnjem ovako teškim prilikama kakve su, vršenje javnog izbornog prava jeste determinisanje izbornika u stanovitom pravcu sprječavajući slobodnu odluku. Uklanjanjem garancije tajnosti, u prilikama u kojima se današnji izbornik nalazi, uklanja se izborna sloboda.

Jednako pravo glasa i ako je u zakonu u načelu priznato, u rezultatima se izigrava. Majoritetni sistem daleko je od jednakosti. Privilegije relativne većine isključuju jednakost. Samo jedan glas relativne većine dobija glavni zgoditak od tri petine mandata. Nije jednak onaj glas koji je ostao u relativnoj većini sa onim glasom koji je ostao u manjini, jer se prvi majoritetskom matematikom, mogao bih reći, podiže na kvadrat.

Opće pravo glasa koje je kao i jednako pravo glasa u ustavu zajemčeno, u praksi se ne ispoljava

uslijed majoritetnih privilegija i nedostatka garancija tajnosti. Majoritet zagarantovan javnim pravom glasa tjera izbornike u apstinenciju. A kada se to zna i kada se tome zakonom pomaže, onda je to naumično sakaćenje općeg prava glasa. A kada se i pored toga obaveza, koju ja neznam kako iskreno mogu da potpišu bar pretstavnici inojezičnih narodnosnih manjina, onda je u praksi ako ne izigrano a ono sigurno karikirano opće pravo glasa.

Ovakav izborni sistem, specijalitet dviju latinskih zemalja, Italije i Rumunije, liči na poduzeće u kome stari akcionari ustupaju mesto problematičnima i u kome davno uplaćeni kapital ne notira, a jedva upisane akcije dobivaju visoku dividendu. Kakav će konačni ishod ovaj sistem imati u Italiji, to je teško za sada sagledati, ali da je u Rumuniji imao loš rezultat, to smo vidjeli i u to više niko ne sumnja. On je pokopao u politički grob one koji su taj sistem gradili i na tom sistemu htjeli podići svoju političku zgradu.

Jedan izborni sistem koji negira tajno pravo glasa, koji izigrava jednako pravo glasa a karikira opće pravo glasa ne može da pruži pravu sliku raspoloženja izbornika, a još manje da bude pravi izraz narodne volje.

Ovaj sistem boluje od jedne nezgodne bolesti, koja se može nazvati nepopularnim imenom hegemonija izborne vlade, — i to ne jedne nego bilo koje izborne vlade. Ovaj je sistem dvosjekli mač, koji može da pogodi i onu političku organizaciju, koja nepouzdavajući se u svoju političku snagu, hoće da se osnaži majoritetnim privilegijem, a ta privilegija ne stoji u snazi političke nego policijske organizacije, na koju u izbornu vrijeme nema niko drugi tapiju nego izborna vlada.

Gospodo, izmjene i dopune kako su predložene nama i kako su u Narodnoj skupštini izglasane a kako ih je u Odboru senatska većina prihvatila, ne vode ka normalizaciji u pravcu otvorenja vrata demokratiji, a niti mogu voditi sve dotle, dok polaze sa majoritetnog stanovišta. Dokle god majoritetni sistem ne zamjeni sistem pune konzekventno provedene proporcije ne može biti govora o povraćanju istinskoj demokratiji. Šta više u ovim izmjenama i dopunama ne samo da se nije išlo u susret demokratiji, nego je u zadnji čas nepravilno ubačen amandman protiv izričitog propisa § 58 skupštinskog Poslovnika, čime se je još dalje išlo od demokratije. Nisu dakle održane one svečane obaveze, koje sam u početku svoga govora pomenuo, a to pravda sumnju naše javnosti u ozbiljne namjere prelaženja normalizaciji naših prilika putem demokratije.

Gospodo, podjela izbornih srezova nije provedena sretno ni konzekventno i to na jedan neobjašnjiv način. U nekim krajevima mjesto administrativnih srezova nastupili su izborni, a u nekim, gdje bi isto tako bio razlog za to, nisu nastupili. Malverzacije koje se u oči i na dan izbora događaju ili mogu dogoditi, nisu našle ni u ovom Zakonu sigurne sankcije, nego su i u ovom Zakonu ostale labave odredbe prvog izbornog zakona. Moglo bi se o ovom izbornom Zakonu govoriti dugo i dugo, kad bi od toga bilo vajde. Naš narod kaže: »Dobru konju sto mana, rdavu samo jedna«. Kad bi pred nama bio jedan dobar Zakon, mi bi našli više zameraka, ali kad je

ovakav kakav je, dosta mu je jedna zamerka: ne valja.

Gospodo, na ono što je poštovani predgovornik g. dr. Tomašić kazao u vezi sa našom deklaracijom, mi ćemo, kao što je istakao naš prvi govornik dr. Mažuranić, odgovoriti, kao i na sve druge prigovore, u generalnoj budžetskoj debati, jer mislimo da je tamo mjesto tome. Ali moram za sada samo toliko kazati, da mi nismo napravili nikakav skok, nego da je ovo naše stanovište bilo jasno izneseno sa naše strane i prije i poslije 6 januara. Ja ga upozoravam, a on to sigurno i zna, da je jedan od prvaka koji je ušao u šesto-januarsku vladu danas pokojni dr. Drinković, nekoliko vremena pre toga napisao knjigu »Hrvatska i državna politika«, koja je knjiga imala za cilj, da rasvjetli naše stanovište kao i to da rasvjetli stanovište onog integralnog jugoslovenstva, koje je i prije zastupao a i danas zastupa između ostalih i g. dr. Tomašić, i baš ta knjiga bila povod njegova ulaska u šesto-januarsku vladu.

O tome može podrobnije podatke da dobije g. Tomašić od svojih drugova. I u šesto-januarskoj Vladi mi smo svoje stanovište u pitanju unutrašnjeg uređenja države naglasili jednako onako kako to naglašujemo i sad. A kako je došlo do julske deklaracije 1930 godine, to ću mu podrobnije kazati u načelnom pretnesu budžeta, i tada će videti da se je baš današnji Pretsjednik Vlade postarao da sam termin integralnog jugoslovenstva bude iz ondašnjeg štampanog i gotovog sloga izbačen.

Što se tiče naših mandata, do kojih su došli naši drugovi po najvišoj odluci, to mi nemamo da polazemo računa poštovanom g. Tomašiću, i na to kažemo: da mi imamo Suverena koji nije iz nijedne političke organizaciji pak ni iz one koja je uzela na sebe patent integralnog jugoslovenstva.

Radi izvesnih razloga, držeći se deklaracije koju smo iznijeli, Narodni klub ne može glasati za ovaj predlog Zakona. Moji drugovi i ja glasaćemo protiv.

Potpretsednik dr. Fran Novak: Ima reč senator g. Milutin Dragović, i to kao govornik »za«.

Milutin Dragović: Gospodo senatori, Kraljevska Vlada podnela je Izborni zakon, ja mislim, u nameri toj da bi tim Zakonom omogućila i opozicionim grupama da dodu na biralište i na političku pozornicu. Što se tiče lično mene i mog uverenja, ja verujem da je Kraljevska vladu tu bila i suviše uskih ruku i da neće ovaj Zakon odgovoriti onim željama kojima se nada. Neće zato što u njemu zbilja, ako hoćemo da svi metnemo ruku na srce, nije zadovoljeno sve ono što se ima zadovoljiti. Ali ja mislim da je ovaj Zakon ipak bolji od prošloga zbog toga što ovaj Zakon donose Narodna skupština i Senat koji su izabrani od naroda, a onaj Izborni zakon od 3 septembra donela je jedna Vlada koja je bila u režimu od 6 januara. U toliko je ovaj Izborni zakon jači od prošloga, i ja verujem da ovo nije ni prvi ni poslednji i da, kad za to budu prilike, on će zbilja biti takav kakav treba da bude.

Šesti januar 1929 godine, ja slobodno mogu da kažem, da ga je pozdravilo i prihvatilo 90% življa, političara svih stranaka iz naroda, računajući da će nas 6 januar osloboditi svih verskih, plemenskih i partijskih obaveza, da će mnogo stvari u našoj državi popraviti i dovesti na svoje mesto koje su došle možda iz pojedinačnih političkih organizacija, bilo plemenskog bilo verskog obeležja, i koje su dokazale da zbilja onako kako je bilo u parlamentu pre 6 januara, nije moglo i dalje ići i nije se moglo trpeti.

Vlada generala g. Petra Živkovića za 6 meseci, pa i godinu dana svoje vladavine, bila je sa toliko autoriteta i poštovanja u narodú da su zbilja svi slojevi očekivali preuređenje i društveno i pojedinih nadležstava i pojedinih političkih stranaka i organizacija. Ali, gospodo, čim se počelo naslućivati da će se ponovo morati ići na izbore i pitati narod, odjedanput su počeli pojedini stari političari gotovo svih partija u toj Vladi da grabe i grčevito rade na prikupljanju svojih starih prijatelja i poznanika iz bivših političkih grupa, i došao je Ustav 3 septembra, a za njim došli su izbori 8 novembra, po mome mišljenju izbori koji su doneli i dobrih stvari i rdavih stvari.

Došli su ljudi koji su i stari političari, ali su došli ljudi koji su u političkom životu novi i potpuno neiskusni, i ja mogu da kažem da današnja Narodna skupština nije sasvim prečistila svoje pojmove o državnom uređenju i državnom životu, i da se tamo ne slažu o tome svi onako kako treba. Da je to tako, najbolji je dokaz da se može naći 127 poslanika da potpišu jedan akt da pojedini ljudi u ovoj državi ne mogu biti kandidati, jer se kose interesi jednih prema drugima. Još je bolesnije stanje ono kad za ovako važnu stvar glasa u Narodnoj skupštini 120 poslanika od njih 315. Svi se mi slažemo u tome da u ovom današnjem našem državnom organizmu ima i bolesti i da baš nije sve na svome mestu. U Vladi posle g. Petra Živkovića, na čelu sa g. dr. Marinkovićem, čiji politički život i rad poznajem već 20 godina i koga smatram za dobrog političara i pametnog čoveka, ali usled onoga što je bio bolestan i što je vrlo teško i nerado dolazio do izvora narodnih misli i želja, u toj njegovoj Vladi osetila se jedna raspojasanost i popuštanje u pojedinim granama; tu je bilo samovolje pojedinaca i nedovoljno autoriteta među članovima Vlade, tako da smo se mi svi pitali šta će od toga biti. Vlada g. Milana Srškića može biti da je za 20% slabijeg autoriteta no što je bila vladu g. Voje Marinkovića. Ja iskreno moram da kažem da smatram da je kucnuo dvanaesti čas, i da bismo mi svi rado doživeli jednu situaciju da su u Vladu došli ljudi sa više spremne, rada i međusobnog poštovanja, jer mi se čini da današnja Vlada nema prečišćene pojmove o svemu tome između sebe i da se ne slažu baš svi u pogledu narodnog jedinstva i našeg državnog uređenja.

Ja sam 20 i nekoliko godina u Narodnoj skupštini, ja živim, živeo sam i živeću u najširim slojevima našeg naroda, i to gotovo u onim najsiromašnijim. Ja zalazim i idem ne samo u svoj izborni okrug, nego i van njega, u ostale pokrajine, i veseli me što sam zbilja u narodu video, bez obzira na to da li je on Hrvat, Slovenac ili Srbin, video sam da narod hoće da brani ovo naše jedinstvo i da hoće sve da učini i da daje svoje živote za svog Kralja i Otadžbinu. (Burno odobravanje). A kad se narod za to reši, to je onda, gospodo, krupna stvar. Ja sam, gospodo, 1916 godine video na Crnoj Reci kod Bitolja gde je jedna naša patrola od šest vojnika zadržala jedan čuvik od Bugara. Bugari su napadali svom silom i snagom da ga povrate, ali nisu mogli samo zato što su se ta šestorica bila rešila da dadu i izgube svoje živote za taj čuvik; i oni su ga održali uprkos navala čitavih četa Bugara. Kad se naš narod rešio da brani državu i naše državno jedinstvo, njemu ne mogu ništa ni spoljni neprijatelji, ma koliko oni bili brojni, moćni i naoružani. Za to je najbolji dokaz i ona činjenica u godini 1917, gde se raja u topličkom okrugu digla protiv bugarske i nemačke vojne oku-

pacione vlasti. Tri divizije su išle na ono nekoliko naših pobunjenika koji su se dvadeset dana borili protiv njih. Mene to raduje, i ja verujem da izjave naših spoljnih i unutrašnjih neprijatelja ne mogu ni malo uzdrmati položaj našeg državnog jedinstva i našeg bratskog zagrljaja, ali i s druge strane vidim da naš narod sa žaljenjem i bolom u duši prati pojave: nerad, nesposobnost svoje inteligencije današnje, koja ne ume da se uzvisi na veliku visinu i da žrtvuje svoje ambicije i želje za narod i državu, nego gleda i organizaciju Jugoslovensko-radikalno-seljačke demokratije i državno jedinstvo kroz naočare svoga položaja i vidi sve samo sa svog položaja i svojih interesa.

Gospodo, ja smatram da ta inteligencija koja je krv i kost našeg naroda, treba malo ozbiljnije da povede računa i o svojoj časti i o obavezama prema narodu i prema državi, i da ta inteligencija treba, na kraju krajeva, da ozbiljno pogleda faktima u oči i pode jednim pravilnim putem u službi državnog jedinstva i u službi narodnim interesima. — U januaru prošle godine narod je ozbiljno i svesrdno prihvatio osnovu Jugoslovenske radikalne seljačke demokratije i, iskreno da govorim, ja mislim da bi sedamdeset do osamdeset od sto iz bivše radikalne i bivše demokratske stranke došlo u tu našu novu političku organizaciju, da je bilo malo više volje za rad i malo više ljubavi i iskrenosti prema narodu i državi. Ali, gospodo, kad je narod video na vrhovima vodstva te nove naše stranke nerad i kad je video da tamo sve ide u raskorak, kao i to da Vlada ne shvata ozbiljnost događaja i prilika u ovoj današnjoj krizi, — on se uzdržao. I ja verujem da je zbog svega toga i došlo do ovakvih izjava kakve smo mi ovde čuli. Mnogi ljudi gledaju drugačije na stvari; ima ih koji uvek gledaju nekakve bauke i koji se nečega plaše, — ja verujem da je i ova izjava g. Nikole Preke u Skupštini i g. Superine u Senatu rezultat nekakvog straha. Oni u krugovima svojih prijatelja u Zagrebu vide nekakve opasnosti i zamišljaju da je došao momenat da se treba spasavati. U politici je tako, tu je uvek teren klizav i ljudi se čuvaju, pa zbog toga se može i razumeti što sad ovi političari opet daju izjave o nekakva tri naroda. — Mi se svi sećamo i onoga govora u Nišu g. Marinkovića, kao i onoga govora u Skoplju g. Bože Maksimovića. Ni to nije bilo potrebno.

Ja verujem, gospodo, da je i g. Mažuranić, sa svojim drugovima, prijatelj ove države, i verujem, ako bi došlo do toga da se ova država i njeni interesi brane, da bismo mi svi zajednički branili našu državu od napada spolja. — Ja smatram, gospodo, kad bi se u vodstvu naše nove Jugoslovenske radikalne seljačke demokratije i u Vladi gledalo ozbiljnije na stvari i kad bi bilo tu više želje za dobro ove zemlje i naroda, — ja verujem da bi se za kratko vreme, za nekoliko godina, jedne pametne vladavine, raspoloženje u narodu toliko izmenilo, da bismo mi mogli posle dve-tri godine dati tajno glasanje, i verujem da bi osamdeset od sto glasača-naroda glasalo za režim koji bi radio za dobro naroda i države.

Ja ne mislim dugo da zamaram vašu pažnju. I ako se sa mnogim odredbama ovog Izbornog zakona ne slažem, ja smatram da posle jedne trogodišnje lične vladavine, posle 6 januara, mi ne možemo odmah otvoriti vrata i dati sve slobode, najslobodnija prava glasanja, kad znamo da mi imamo i unutra i spolja mnogo neprijatelja. Mi to ne možemo učiniti

s obzirom i na današnje ekonomske nevolje. Mi znamo, gospodo, da naši neprijatelji putem radija objavljuju i po hiljadu puta više uveličavaju sve naše nedaće.

Današnje ekonomsko stanje je vrlo teško. Mi znamo onu narodnu izreku: „Veselo srce kudeljju prede“. Sit stomak može dobro da misli, — a kad krče creva, onda nikome nije ni do čega.

Znate da smo u prošlogodišnjem budžetu izbrisali sve pozicije za gradenje i javne radove u našoj državi i da ima godina i po dana, da ni u jednom kraju naše države nije kucnuo pijuk ni ašov, da bi se dalo mogućnosti onome siromahu koji nema ni livade, ni njive, ni kuće, ni ognjišta svoga, da bi mogao izdržavati sebe i svoju porodicu. Mesto da poredimo tim putem i gledamo da unutarne prilike dovedemo na pravilnu osnovicu, da zadovoljimo one kojima treba pomoći, mi se, gospodo, svadamo i pregonimo ko će zauzeti vodstvo stranke, ko će biti predsednik, a ko prvi potpredsednik, ko će doći u kabinet itd.

Narod bi pristupio ovoj Radikalnoj seljačkoj demokratiji, ali i danas ima puno dobrih i viđenih ljudi koji čine zamerke, i kad kažem da se upišu u stranku, onda vele: „Polako, Milutine! Ti znaš, da sam koliko-toliko imao autoriteta u selu; da vidim da li je sigurna stvar. Ako je sigurna, ja hoću, ako nije, ja neću da svoj autoritet iz prošlosti tako lako bacam na kocku. Naposletku — tako mi kaže jedan moj prijatelj — ja smatram da su i državi, i Kralju, i mome kraju potrebni ti autoriteti, treba da ih očuvamo, a ne da ih tako olako izgubimo i razbacamo“.

Eto zbog toga, gospodo, ta mi izreka toga mogla prijatelja kaže, da i ova gospoda, koja se primaju u Kabinet i koja dolaze na ministarski položaj, treba da vode računa o izjavi kad su u Vladi i kad izadu iz Vlade. Narod to tumači kao neozbiljnost.

Ja, gospodo, poštuju g. Preku, a isto tako i g. Stanka Šibenika, ali su oni uzeli jedan greh na sebe, kad su već bili u Vladi od šestog januara, pa su potpisali Ustav, pa su saslušali Prestonu Besedu i potpisali Adresu, da sad najedanput izjavljuju da ne valja država, da ne valja jedinstvo, već je trebalo da su onda dali ostavku i otišli kući.

Ima granica dokle treba kritikovati i hvaliti. Ja ne želim da njima dajem prilike i nauke kako treba da rade, ja sam za to mali, ali ja smatram, da u jednoj iskrenoj saradnji, u jednoj malo višoj ljubavi i slozi našoj bratskoj i želji da pomognemo u ovom teškom času ekonomske krize i u časovima kad se sa strane naših neprijatelja, koji su navalili na nas sa svih strana kao crni gavranovi, i iz Bugarske, i iz Italije i iz Albanije, želi da ponovo budemo robovi, — u ovim teškim i po narod i po državu ozbiljnim časovima, treba da iskrenije gledamo na sve stvari, da bismo mnogo bolje svršili posao na korist naroda, države i Kralja, nego što to očekuju i prijatelji i neprijatelji naše države.

Izjavljujem da ću glasati za ovaj Zakon, jer smatram da je on potreban. (Aplauz).

Potpredsednik dr. Fran Novak: Gospodo senatori, ja ću sa vašim pristankom današnju sednicu zaključiti, a iduću zakazujem u sredu, sutra, 22 ovog mes., u 10 časova pre podne, sa produženjem današnjeg dnevnoga reda. Prima li Senat ovaj predlog? (Prima). Objavljujem da je primljen.

Današnju sednicu zaključujem.

Sednica je zaključena u 12 časova.

P R I L O Ž I

NARODNA SKUPSTINA
Kraljevine Jugoslavije
Br. 14132
15 februara 1933 god.
u Beogradu.

Gospodine Pretsedniče,

Čast mi je izvestiti Vas da je Narodna skupština na svome XXV redovnom sastanku, održanom 14 februara 1933 godine, konačno usvojila predlog Zakona o izmenama i dopunama Zakona o izboru narodnih poslanika za Narodnu skupštinu od 10 septembra 1931 godine sa izmenama i dopunama od 26 septembra 1931 godine, podnet joj od strane Gospodina Ministra unutrašnjih poslova na osnovi ovlašćenja datog mu Ukazom Nj. V. Kralja od 22 novembra 1932 godine.

Izveštavajući Vas o prednjem, meni je čast, Gospodine Pretsedniče, u smislu čl. 64 Ustava i § 66 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini, dostaviti Vam definitivan tekst ovoga zakonskog predloga onako, kako ga je Narodna skupština usvojila, kao i original Ukaza o ovlašćenju za podnošenje Narodnom predstavništvu pomenutog zakonskog predloga, — s molbom na Vaš dalji postupak.

Ovaj zakonski predlog pretresan je u Narodnoj skupštini po redovnom postupku.

Izvolite primiti, Gospodine Pretsedniče, i ovom prilikom uverenje o mom osobitom poštovanju.

Dr. K. Kumanudi, s. r.

Gospodinu

Dr. Anti Paveliću,
Pretsedniku Senata

Beograd

NARODNA SKUPŠTINA
Kraljevine Jugoslavije

sazvana Ukazom od 19 oktobra 1932 godine u redovan saziv za 20 oktobar 1932 godine na svom XXV redovnom sastanku, održanom 14 februara 1933 godine, rešila je:

PREDLOG ZAKONA

o izmenama i dopunama Zakona o izboru narodnih poslanika za Narodnu skupštinu od 10 septembra 1931 godine sa izmenama i dopunama od 26 septembra 1931 godine

koji glasi:

§ 1.

§ 4 menja se i glasi:

„Za grad Beograd, Zemun i Pančevo kao jedno područje bira se pet poslanika.

Za pojedine banovine bira se, i to: za Banovinu Dravsku 29, Savsku 75, Vrbasku 25, Primorsku 24, Drinsku 39, Zetsku 33, Dunavsku 52, Moravsku 41 i Vardarsku 45 poslanika.

Ovaj broj mandata u banovinama raspoređuje se na svaki administrativni srez po jedan, na srezove: ljubljanski, mariborski, levi breg, osiječki, bjelovar-

ski, splitski i mostarski po dva a na gradove van sedišta banovina koji imaju preko 100.000 stanovnika po jedan.

Ostatak mandata raspoređuje se na banovinska središta, i to: na Zagreb 4, Ljublanu 2, Sarajevo 2, a na Banja Luku, Split, Cetinje, Novi Sad, Niš i Skoplje po jedan.

Pojedine banovine dele se na izborne okruge na koje se mandati raspoređuju ovako:

DRAVSKA BANOVINA.

Na izborni okrug br. 1 ukupno 15 mandata. U izborni okrug br. 1 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) celjski, 2) donjo-lendavski, 3) gornje-gradski, 4) konjiški, 5) ljutomerski, 6) mariborski levi breg, 7) mariborski desni breg, 8) mursko-sobotski, 9) prevaljski, 10) ptujski, 11) slovenj-gradski, 12) šmarski, 13) brežički, 14) laški.

Na izborni okrug br. 2 ukupno 14 mandata. U izborni okrug br. 2 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) črnomeljski, 2) kamniški, 3) kočevski, 4) kranjski, 5) krški, 6) litijski, 7) logaški, 8) ljubljanski, 9) novomeški, 10) radovljanski, 11) metlički i 12) grad Ljubljana.

SAVSKA BANOVINA.

Na izborni okrug br. 3 ukupno 10 mandata. U izborni okrug br. 3 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) brinjski, 2) donjo-lapački, 3) gospićki, 4) gračački, 5) korenički, 6) otočaki, 7) perušićki, 8) senjski, 9) udbinski, 10) rabski.

Na izborni okrug br. 4 ukupno 11 mandata. U izborni okrug br. 4 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) crikvenički, 2) čabarski, 3) delnički, 4) novljanski, 5) ogulinski, 6) slunjski, 7) sušački, 8) vojnički, 9) vrbovski, 10) kastavski, 11) krčki.

Na izborni okrug br. 5 ukupno 17 mandata. U izborni okrug br. 5 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) dugo-selski, 2) jastrebarski, 3) pisarovinski, 4) samoborski, 5) sisački, 6) sv. Ivan zelinski, 7) veliko-gorički, 8) zagrebački, 9) glinski, 10) karlovački, 11) kostajnički, 12) petrinjski, 13) vrginmostski i 14) grad Zagreb.

Na izborni okrug br. 6 ukupno 11 mandata. U izborni okrug br. 6 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) ivanječki, 2) klanječki, 3) krapinski, 4) ludbreški, 5) novomarovski, 6) pregradski, 7) varaždinski, 8) zlatarski, 9) čakovečki, 10) preloški, 11) donjostubički.

Na izborni okrug br. 7 ukupno 9 mandata. U izborni okrug br. 7 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) čazmanski, 2) križevački, 3) bjelovarski, 4) garešnički, 5) durdevački, 6) grubišno-poljski, 7) kopriivnički, 8) kutinski.

Na izborni okrug br. 8 ukupno 8 mandata. U izborni okrug br. 8 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) brodski, 2) daruvarski, 3) novogradiški, 4) novski, 5) pakrački, 6) požeški, 7) vinkovački, 8) županjki.

Na izborni okrug br. 9 ukupno 9 mandata. U izborni okrug br. 9 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) dakovački, 2) donjo-miholjački, 3) našički, 4) osiječki, 5) slatinski, 6) valpovski, 7) virovitički, 8) vukovarski.

3 VRBASKA BANOVA.

Na izborni okrug br. 10 ukupno 15 mandata. U izborni okrug br. 10 spadaju ovi srezovi: 1) banjalučki, 2) dubički, 3) gradiški, 4) novljanski, 5) derventska, 6) kotor-varoški, 7) prijedorski, 8) prnjavorski, 9) dobojski, 10) teslićki, 11) gračanički, 12) modrički, 13) maglajski, 14) dvorski i 15) grad Banja Luka.

Na izborni okrug br. 11 ukupno 10 mandata. U izborni okrug br. 11 spadaju ovi srezovi: 1) bihaćski, 2) krupski, 3) petrovački, 4) cazinski, 5) ključki, 6) sanski, 7) bos. grahovski, 8) mrkonjički, 9) glamočki, 10) jajački.

4. PRIMORSKA BANOVA.

Na izborni okrug br. 12 ukupno 15 mandata. U izborni okrug br. 12 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) benkovački, 2) biogradski, 3) hvarski, 4) imotski, 5) kninski, 6) prečki, 7) šibenički, 8) sinjski, 9) splitski, 10) brački, 11) makarski, 12) korčulanski, 13) metkovički i 14) grad Split.

Na izborni okrug br. 13 ukupno 9 mandata. U izborni okrug br. 13 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) konjički, 2) ljubuški, 3) mostarski, 4) stolčki, 5) prozorski, 6) Tomislav-Grad, 7) livanjski, 8) bugojnski.

5 DRINSKA BANOVA.

Na izborni okrug br. 14 ukupno 11 mandata. U izborni okrug br. 14 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) čajnički, 2) fojnički, 3) rogački, 4) sarajevski, 5) visočki, 6) višegradski, 7) žepački, 8) zenički, 9) travnički i 10) grad Sarajevo.

Na izborni okrug br. 15 ukupno 7 mandata. U izborni okrug broj 15 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) bijeljinski, 2) brčki, 3) kladanjski, 4) srebrenički, 5) tuzlanski, 6) vlasenički, 7) zvrnički.

Na izborni okrug br. 16 ukupno 11 mandata. U izborni okrug br. 16 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) azbukovački, 2) jadranski, 3) mačvanski, 4) posavo-tamnavski, 5) pocerski, 6) radevski, 7) valjevski, 8) kolubarski, 9) podgorski, 10) posavski, 11) tamnavski.

Na izborni okrug br. 17 ukupno 10 mandata. U izborni okrug br. 17 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) ariljski, 2) zlatiborski, 3) požeški, 4) račanski, 5) užički, 6) crnogorski, 7) ljubički, 8) trnavski, 9) dragačevski, 10) moravički.

6 ZETSKA BANOVA.

Na izborni okrug br. 18 ukupno 9 mandata. U izborni okrug br. 18 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) andrijevački, 2) beranski, 3) kolašinski, 4) šavnički, 5) bijelo-poljski, 6) miloševski, 7) novo-varoški, 8) pribojski, 9) plevaljski.

Na izborni okrug br. 19 ukupno 5 mandata. U izborni okrug br. 19 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) trebinjski, 2) bilećki, 3) gatački, 4) ljubinjki, 5) nevesinjski.

Na izborni okrug br. 20 ukupno 9 mandata. U izborni okrug br. 20 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) nikšićki, 2) danilovgradski, 3) podgorički, 4) cetinjski, 5) bokokotorski, 6) barski, 7) dubrovački, 8) fočanski i 9) grad Cetinje.

Na izborni okrug br. 21 ukupno 10 mandata. U izborni okrug br. 21 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) deževski, 2) drenički, 3) mitrovički, 4) sje-

nički, 5) studenički, 6) štavički, 7) podrinski, 8) pećski, 9) dakovički, 10) istočki.

7 DUNAVSKA BANOVA.

Na izborni okrug br. 22 ukupno 6 mandata. U izborni okrug br. 22 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) apatinski, 2) batinski, 3) dardanski, 4) odžački, 5) somborski, 6) kulski.

Na izborni okrug br. 23 ukupno 9 mandata. U izborni okrug br. 23 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) iločki, 2) iriški, 3) mitrovički, 4) rumski, 5) staro-bečejski, 6) žabaljski, 7) senčanski, 8) grad Novi Sad i 9) grad Subotica.

Na izborni okrug br. 24 ukupno 7 mandata. U izborni okrug br. 24 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) iločki, 2) iriški, 3) mitrovički, 4) rumski, 5) staro-pazovački, 6) šidski, 7) zemunski.

Na izborni okrug br. 25 ukupno 11 mandata. U izborni okrug br. 25 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) veliko-bečkerečki, 2) novobečejski, 3) novokanjiški, 4) veliko-kikindski, 5) Tomić Jaša, 6) kovački, 7) pančevački, 8) alibunarski, 9) belocrkvanski, 10) vrsački, 11) kovinski.

Na izborni okrug br. 26 ukupno 10 mandata. U izborni okrug br. 26 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) gročanski, 2) jasenički, 3) kolubarski, 4) kosmajski, 5) podunavski, 6) mladenovački, 7) požarevački, 8) ramski, 9) vračarski, 10) posavski.

Na izborni okrug br. 27 ukupno 9 mandata. U izborni okrug br. 27 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) kragujevački, 2) gruzanski, 3) lepenički, 4) orašaki, 5) oplenački, 6) takovski, 7) kačerski, 8) oraški, 9) moravski.

8 MORAVSKA BANOVA.

Na izborni okrug br. 28 ukupno 11 mandata. U izborni okrug br. 28 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) belički, 2) despotovački, 3) levački, 4) paraćinski, 5) resavski, 6) temnički, 7) ravanički, 8) mlavski, 9) homoljski, 10) zviški, 11) golubački.

Na izborni okrug br. 29 ukupno 9 mandata. U izborni okrug br. 29 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) boljevački, 2) brzopalanački, 3) zaglavski, 4) zaječarski, 5) ključki, 6) krajinski, 7) negotinski, 8) porečki, 9) timočki.

Na izborni okrug br. 30 ukupno 11 mandata. U izborni okrug br. 30 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) župski, 2) kopaonički, 3) ražanjki, 4) rasinski, 5) trstenički, 6) žički, 7) prokupački, 8) dobrički, 9) kosanički, 10) labski, 11) vučitrnski.

Na izborni okrug br. 31 ukupno 10 mandata. U izborni okrug br. 31 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) aleksinački, 2) banjski, 3) belo-palanački, 4) lužnički, 5) moravski, 6) nišavski, 7) niški, 8) svrljiški, 9) caribrodski i 10) grad Niš.

9 VARDARSKA BANOVA.

Na izborni okrug br. 32 ukupno 9 mandata. U izborni okrug br. 32 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) galički, 2) gornjo-pološki, 3) donjo-pološki, 4) kačanički, 5) šarplaninski, 6) podgorski, 7) nerodimski, 8) gračanički, 9) gorski.

Na izborni okrug br. 33 ukupno 12 mandata. U izborni okrug br. 33 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) bosilgradski, 2) krivopalanački, 3) masurički, 4) poljanički, 5) preševski, 6) pčinjski, 7) jablanički, 8) leskovački, 9) vlasotinački, 10) žegligovski, 11) kratovski, 12) gnjilanski.

Na izborni okrug br. 34 ukupno 10 mandata. U izborni okrug br. 34 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) bitoljski, 2) debarski, 3) kičevski, 4) prilepski, 5) ohridski, 6) prespanski, 7) struški, 8) kruševski, 9) morihovski, 10) porečki.

Na izborni okrug br. 35 ukupno 14 mandata. U izborni okrug br. 35 spadaju ovi administrativni srezovi: 1) kočanski, 2) maleški, 3) ovče-poljski, 4) radoviški, 5) carevo-selski, 6) štipski, 7) veleški, 8) dojranski, 9) devdelijski, 10) kavatarski, 11) negotinski, 12) strumički, 13) skopski, i 14) grad Skoplje.

Pored toga bira se još onoliko poslanika koliko ima nosilaca zemaljskih kandidatskih lista koje su dobile preko 50.000 glasova.

§ 2.

U § 6 stavu prvom poslednja rečenica menja se i glasi:

„Ovaj će posao Državni odbor svršiti i to u „Službenim novinama” objaviti najdalje 30 dana pre dana izbora.”

U § 6 stavu drugom poslednja rečenica menja se i glasi:

„Pretsednik Senata i Pretsednik Narodne skupštine predsedavaju Državnim odborom naizmenično.”

§ 3.

§ 9 menja se i glasi:

„Nemaju pravo da biraju:

1) koji su izvršnom presudom osuđeni na robiju ili zatočenje, ili na strogi zatvor ili zatvor duži od godine dana, dok se ne povrate u prava;

2) koji su izvršnom presudom osuđeni na gubitak časnih prava, za vreme dok traje ta kazna;

3) koji su pod stecištem;

4) koji su pod starateljstvom, i

5) koji su izvršnom presudom osuđeni na gubitak biračkog prava zbog izbornih krivica.”

§ 4.

§ 11 stav 2 menja se i glasi:

„Narodni poslanici ne mogu biti u isto vreme državni ili banovinski liferanti ili preduzimači.”

§ 12 stav 1 menja se i glasi:

„Aktivni državni i banovinski činovnici ne mogu se kandidovati za narodne poslanike.”

§ 12 stav poslednji ukida se.

§ 5.

§ 13 menja se i glasi:

„Gube mandat poslanici:

1) koji izgube biračko pravo;

2) koji se za vreme trajanja svoga poslaničkog mandata prime državne ili banovinske službe, i

3) koji za vreme trajanja poslaničkog mandata rade sa državom ili banovinom liferantske ili preduzimačke poslove.

Određba pod 2) u koliko se odnosi na državnu službu ne važi za ministre.”

§ 6.

Naslov pod V pre § 17 menja se i glasi:

„V Sastavljanje kandidatske liste.”

§ 17 ukida se.

§ 7.

§ 18 menja se i glasi:

„Zemaljska kandidatska lista sastavlja se ovako: Na čelu se označuje dan izbora. Zatim se označi nosilac zemaljske kandidatske liste, njegovo zanimanje i mesto življenja.

Potom se označuju: ime i prezime, zanimanje i mesto življenja kandidata za sve izborne jedinice u državi. Ispod kandidata za svaku izbornu jedinicu ispisuje se ime i prezime, zanimanje i mesto življenja njegovog zamenika.

Ispod imena nosioca liste, sreskih kandidata i njihovih zamenika napisace se odvojeno imena dva pretstavnika te liste za Glavni birački odbor i dva njihova zamenika, kao i imena po jednog pretstavnika i jednog njegovog zamenika za glasačka mesta.

Ovako sastavljenu listu predlaže najmanje po 30 predlagača (pravnih birača) iz svakog administrativnog sreza od polovine ukupnog broja administrativnih srezova u državi, s tim, da su ovi administrativni srezovi na teritoriji bar dve trećine banovina.

Nepismene predlagače potpisace po njihovom pristanku drugi, koji će se takode potpisati.

Uz zemaljsku kandidatsku listu predlagači su dužni podneti sudu pismenu izjavu nosioca, svakog kandidata i njegovog zamenika koja glasi: „Potpisani kao nosilac zemaljske kandidatske liste kao poslanički kandidat — zamenik narodnog poslanika za srez izjavljujem, da pristajem na ovu kandidaciju i obavezujem se, da ću u svome političkom radu čuvati državnu celinu i raditi za narodno jedinstvo i da neću pristupati verskim, plemenskim i regionalnim partijsko-političkim udruženjima.” Ograde uz izjavu nisu dopuštene. Potpis na izjavi mora biti overen od nadležnog Sreskog suda a gde ovih nema od nadležnog Prvostepenog odnosno Okružnog suda.

Za predlagače za urednost liste nije obavezno da na kandidatskoj listi koju predlažu naznače pretstavnika i njegovog zamenika za ova glasačka mesta.

Pretstavnici za pojedina glasačka mesta kao i njihovi zamenici moraju biti iz opštine u kojoj se glasanje vrši i upisani u njen stalni birački spisak.

Bez pitanja i odobrenja niko se ne sme za pretstavnika nosioca zemaljske kandidatske liste ili pretstavnikovog zamenika označiti i na listi zapisati.

Kad neko dozna da je na kojoj god listi za pretstavnika ili zamenika zabeležen bez svoga znanja i odobrenja, on ima pravo izjaviti Kasacionom sudu u Beogradu da se toga ne prima, i sud je dužan izbrisati ga, pa o tome izvestiti jednoga od podnosilaca zemaljske kandidatske liste.”

§ 8.

U § 20 stavu prvom prva rečenica menja se i glasi:

„Kao predlagači mogu da potpišu zemaljsku kandidatsku listu samo oni koji su upisani u stalne biračke spiskove.”

U § 20 između preposlednjeg i poslednjeg stava dodaje se nov stav koji glasi: „Osporavanje potpisa predlagača može se činiti najdalje za vreme od 8 dana od dana predaje liste sudu.”

§ 9.

§ 21 menja se i glasi:

„Svaka zemaljska kandidatska lista mora imati

najmanje po jednog kandidata u svakom administrativnom srezu, gde se bira jedan poslanik i po dva gde se biraju dva poslanika, po jednog kandidata u varoši, za koju se bira poslanik, kao i po jednog kandidata za svako sedište banovina za koje se bira poslanik, po dva ili više gde se biraju dva ili više poslanika, i po 5 kandidata za upravno područje grada Beograda, Zemuna i Pančeva (§ 4); svaki od tih kandidata mora imati svoga zamenika. U istom administrativnom srezu, varoši odnosno banovinskim sedištima i upravnom području grada Beograda, Zemuna i Pančeva, može zemaljska kandidatska lista imati više sreskih kandidata, odnosno više grupa kandidata.

Sreski kandidati mogu se kandidovati najviše u tri izborne jedinice, u kom slučaju moraju biti vezani za istu zemaljsku listu.

Jedno lice može biti na istoj listi u dve izborne jedinice kandidat i u trećoj zamenik, ili u jednoj izbornoj jedinici kandidat i u dve zamenik.

Zamenik sreskog kandidata može biti zamenik u tri izborne jedinice na istoj listi.

Ako se ma kojim slučajem uprazni mesto poslanika koji je izabran kao sreski kandidat, na njegovo mesto doćiće njegov zamenik.

Oni koji budu izabrani na više mesta za narodne poslanike imaće da se izjasne, najdalje za tri dana pošto im Skupština potvrdi izbor, za koje se mesto za poslanika primaju."

§ 10.

§ 22 ukida se.

§ 23 menja se i glasi: „Sve varoši sa srezovima na čijoj su teritoriji sačinjavaju jednu izbornu jedinicu sem varoši, za koje se kao banovinska sedišta po § 4 bira poslanik odnosno poslanici, i sem varoši koje imaju preko 100.000 stanovnika."

§ 24 ukida se.

§ 11.

§ 25 menja se i glasi:

„Dva primerka ovako sastavljene zemaljske kandidatske liste podneće najmanje 5 predlagača, najdalje 15 dana pre izbora, na potvrdu Kasacionom sudu u Beogradu i predati ih predsedniku ili njegovom zameniku, koji će im odmah izdati revers o prijemu.

Sud će se najpre uveriti iz podnetih uverenja nadležnih sreskih odnosno prvostepenih ili okružnih sudova, jesu li predlagači zaista upisani u stalne biračke spiskove, da li ih ima u potrebnom broju u smislu § 18 i da li ima pismeni pristanak i izjava nosioca, sreskih kandidata i njihovih zamenika prema § 18, pa kad se o tome uveri, potvrdiće listu. Jedan potvrđeni primerak vratiće podnosiocima na revers najdalje za tri dana od dana prijema, a drugi čuvati pod svojim pečatom na sigurnom mestu, od koga će primerka prepis odmah poslati Upravi Državne štamparije da se obznani u prvom broju „Službenih novina" Kraljevine Jugoslavije i službenih organa Kraljevskih banskih uprava pod rubrikom „Kandidati za narodne poslanike".

§ 12.

§ 27 menja se i glasi:

„Svaku zemaljsku kandidatsku listu čim se preda javnosti, slobodno je svakome prepisati ili preštamovati."

§ 13.

§ 28 menja se i glasi:

„Zemaljska kandidatska lista jednom predata Kasacionom sudu u Beogradu, ma i ne bila potvrđena, ne može se opozvati niti se u njoj mogu činiti kakve izmene. Ali ako koji od predloženih kandidata umre, ili izgubi pravo da bude biran, može se mesto njega predložiti drugi kandidat.

Ovakve izmene u listi mogu se činiti sve do na 48 sati pre izbora i one će se potvrđivati na isti način kao i zemaljska kandidatska lista."

§ 14.

§ 61 menja se i glasi:

„Na osnovu rezultata izbora Glavni birački odbor utvrdiće prethodno, koja je zemaljska kandidatska lista dobila najveći broj glasova (relativnu većinu) sabirajući sve glasove koje su dobili svi kandidati vezani za ovu listu u celoj zemlji.

Potom će Glavni birački odbor potvrditi za poslanike sve nosioce onih zemaljskih kandidatskih lista koje imaju preko 50.00 glasova u celoj zemlji.

U upravnom području grada Beograda, Zemuna i Pančeva tri petine, t.j. tri mandata pripadaju onoj zemaljskoj kandidatskoj listi koja je u celoj zemlji dobila najveći broj glasova, i to kandidatima onim redom kojim su naznačeni u zemaljskoj kandidatskoj listi. Ako ima više grupa od po pet kandidata vezani za najjaču zemaljsku kandidatsku listu, ovi mandati pripašće onoj grupi, koja je dobila relativnu većinu među svima grupama vezanim za najjaču zemaljsku kandidatsku listu. Podela mandata na pojedine kandidate vrši se na isti način kao u prvom slučaju. Ostala dva mandata podeliće se ovako: ako je najjača zemaljska kandidatska lista dobila apsolutnu većinu glasova palih na području grada Beograda, Zemuna i Pančeva, onda će se ovaj ostatak deliti među sve zemaljske kandidatske liste, računajući tu i najjaču. Broj glasova, koji je ukupno svaka zemaljska kandidatska lista dobila u upravnom području grada Beograda, Zemuna i Pančeva, deli se sa jedan i dva. Od brojeva dobivenih ovakim deljenjem uzimaju se dva najveća i prema tim brojevima dodeljuju se ova dva mandata zemaljskim kandidatskim listama. U pogledu podele ova dva mandata na pojedine kandidate važe odredbe o podeli prve tri petine mandata.

Zemaljskoj kandidatskoj listi koja je dobila najveći broj glasova u celoj zemlji, dodeliće se tri petine ukupnog broja narodnih poslanika od onog broja koji dolazi na sve banovine.

Ove tri petine mandata podeliće se na pojedine izborne okruge i to:

1.) DRAVSKA BANOVINI.

Na izborni okrug broj 1 ukupno 9 mandata; na izborni okrug broj 2 ukupno 8 mandata;

2.) SAVSKA BANOVINI.

Na izborni okrug broj 3 ukupno 6 mandata; na izborni okrug broj 4 ukupno 7 mandata; na izborni okrug broj 5 ukupno 10 mandata; na izborni okrug broj 6 ukupno 7 mandata; na izborni okrug broj 7 ukupno 6 mandata; na izborni okrug broj 8 ukupno 5 mandata; na izborni okrug broj 9 ukupno 5 mandata;

3.) VRBASKA BANOVIINA.

Na izborni okrug broj 10 ukupno 9 mandata; na izborni okrug broj 11 ukupno 6 mandata;

4.) PRIMORSKA BANOVIINA.

Na izborni okrug broj 12 ukupno 9 mandata; na izborni okrug broj 13 ukupno 5 mandata;

5.) DRINSKA BANOVIINA.

Na izborni okrug broj 14 ukupno 7 mandata; na izborni okrug broj 15 ukupno 4 mandata; na izborni okruga broj 16 ukupno 7 mandata; na izborni okrug broj 17 ukupno 6 mandata;

6.) ZETSKA BANOVIINA.

Na izborni okrug broj 18 ukupna 5 mandata; na izborni okrug broj 19 ukupno 3 mandata; na izborni okrug broj 20 ukupno 6 mandata; na izborni okrug broj 21 ukupno 6 mandata;

7.) DUNAVSKA BANOVIINA.

Na izborni okrug broj 22 ukupno 4 mandata; na izborni okrug broj 23 ukupno 5 mandata; na izborni okrug broj 24 ukupno 4 mandata; na izborni okrug broj 25 ukupno 7 mandata; na izborni okrug broj 26 ukupno 6 mandata; na izborni okrug broj 27 ukupno 5 mandata;

8.) MORAVSKA BANOVIINA.

Na izborni okrug broj 28 ukupna 7 mandata; na izborni okrug broj 29 ukupno 5 mandata; na izborni okrug broj 30 ukupno 7 mandata; na izborni okrug broj 31 ukupno 6 mandata;

9.) VARDARSKA BANOVIINA.

Na izborni okrug broj 32 ukupno 5 mandata; na izborni okrug broj 33 ukupno 7 mandata; na izborni okrug broj 34 ukupno 6 mandata; na izborni okrug broj 35 ukupno 9 mandata.

Ovi mandati podeliće se u pojedinim izbornim okruzima pre svega na one kandidate vezane za najjaču kandidatsku listu, koji u srezu, varoši odnosno banovinskom sedištu, prema svim ostalim kandidatima toga sreza, varoši odnosno banovinskog sedišta imaju apsolutnu većinu glasova, i to redom prema veličini broja dobivenih glasova. Ako ovim ne bi bile iscrpljene pomenute tri petine, ostali mandati podeliće se redom srezovima, varošima odnosno banovinskim sedištima, najjačim prema zbiru glasova koji su pali na sve kandidate u srezu, varoši odnosno banovinskom sedištu, vezane za najjaču zemaljsku kandidatsku listu. Ovi mandati pripašće onim sreskim kandidatima koji su među svima ostalim kandidatima toga sreza, varoši odnosno banovinskog sedišta, vezani za tu listu, dobili relativnu većinu.

Pri ovoj podeli mandata varoši za koje se kao sedišta banovina biraju poslanici i varoši od preko 100.000 stanovnika, smatraće se isto kao i ostali administrativni srezovi. U srezovima i varošima, za koje se biraju po dva ili više poslanika, oglašiće se svi kandidati izabranim ako je, po apsolutnoj većini od-

nosno po jačini zbira glasova koji su pali za sve grupe kandidata toga sreza odnosno varoši, vezane za zemaljsku kandidatsku listu, taj srez odnosno varoš ušla u red za dodeljivanje mandata. Ako ima više grupa od po dva ili više kandidata vezanih za najjaču zemaljsku listu, za poslanike će se oglašiti svi kandidati toga sreza odnosno mesta one grupe koja je dobila relativnu većinu među grupama vezanim za ovu najjaču kandidatsku zemaljsku listu.

Ostatak od dve petine mandata podeliće se na pojedine izborne okruge, i to:

1.) DRAVSKA BANOVIINA.

Na izborni okrug broj 1 ukupno 6 mandata; na izborni okrug broj 2 ukupno 6 mandata;

2.) SAVSKA BANOVIINA.

Na izborni okrug broj 3 ukupno 4 mandata; na izborni okrug broj 4 ukupno 4 mandata; na izborni okrug broj 5 ukupno 7 mandata; na izborni okrug broj 6 ukupno 4 mandata; na izborni okrug broj 7 ukupno 4 mandata; na izborni okrug broj 8 ukupno 3 mandata; na izborni okrug broj 9 ukupno 4 mandata;

3.) VRBASKA BANOVIINA.

Na izborni okrug broj 10 ukupno 6 mandata; na izborni okrug broj 11 ukupno 4 mandata;

4.) PRIMORSKA BANOVIINA.

Na izborni okrug broj 12 ukupno 6 mandata; na izborni okrug broj 13 ukupno 4 mandata;

5.) DRINSKA BANOVIINA.

Na izborni okrug broj 14 ukupno 4 mandata; na izborni okrug broj 15 ukupno 3 mandata; na izborni okrug broj 16 ukupno 4 mandata; na izborni okrug broj 17 ukupno 4 mandata;

6.) ZETSKA BANOVIINA.

Na izborni okrug broj 18 ukupno 4 mandata; na izborni okrug broj 19 ukupno 2 mandata; na izborni okrug broj 20 ukupno 3 mandata; na izborni okrug broj 21 ukupno 4 mandata;

7.) DUNAVSKA BANOVIINA.

Na izborni okrug broj 22 ukupno 2 mandata; na izborni okrug broj 23 ukupno 4 mandata; na izborni okrug broj 24 ukupno 3 mandata; na izborni okrug broj 25 ukupno 4 mandata; na izborni okrug broj 26 ukupno 4 mandata; na izborni okrug broj 27 ukupno 4 mandata;

8.) MORAVSKA BANOVIINA.

Na izborni okrug broj 28 ukupno 4 mandata; na izborni okrug broj 29 ukupno 4 mandata; na izborni okrug broj 30 ukupno 4 mandata; na izborni okrug broj 31 ukupno 4 mandata;

9.) VARDARSKA BANOVIINA.

Na izborni okrug broj 32 ukupno 4 mandata; na izborni okrug broj 33 ukupno 5 mandata; na iz-

borni okrug broj 34 ukupno 4 mandata; na izborni okrug broj 35 ukupno 5 mandata.

U onim izbornim okruzima u kojimā zbir glasova sa svih ostalih zemaljskih kandidatskih lista iznosi manje nego broj glasova najjače zemaljske kandidatske liste, ovaj ostatak mandata deliće se među sve zemaljske kandidatske liste, računajući tu i listu koja je u tim izbornim okruzima dobila najveći broj glasova.

Ovi mandati koji još pripadaju svakom izbornom okrugu dodeliće se onim kandidatima koji u svojim srezovima imaju apsolutnu većinu palih glasova, i to redom prema veličini broja dobivenih glasova.

Ako ovim nisu iscrpljeni svi mandati od ove dve petine, oni koji ostaju podeliće se među sve kandidatske zemaljske liste srazmerno broju glasova koji su u tom izbornom okrugu pali na sve sreske kandidate vezane za pojedine zemaljske liste, i to na ovaj način: broj glasova koji je ukupno svaka zemaljska kandidatska lista dobila u pojedinom izbornom okrugu deli se sa 1, 2, 3 i t. d., i najzad sa cifrom koja odgovara broju mandata koji još pripada dotičnom izbornom okrugu. Od brojeva dobivenih ovakvim deljenjem uzima se najvećih onoliko koliko još mandata pripada tome izbornom okrugu i prema tim brojevima dodeljuje se broj mandata svakoj listi. Koliko se tih brojeva uzelo iz reda onih količnika dobivenih kad se broj glasova jedne liste delio sa brojem 1, 2, 3 i t. d., toliko mandata pripada toj listi. Ovi mandati podeliće se u pojedinim izbornim okruzima redom srezovima, varošima, odnosno banovinskim sedištima, najjačim prema zbiru glasova koji su pali na sve kandidate u srezu, varoši, odnosno banovinskom sedištu, vezane za odnosnu listu u ko-

jima ta lista već nije dobila mandat. Ovi mandati pripašće onim sreskim kandidatima koji su među svima ostalim kandidatima toga sreza, varoši odnosno banovinskog sedišta, vezani za ovu listu dobili relativnu većinu.

Ako koja zemaljska kandidatska lista u celoj zemlji nije dobila ni 50.000 glasova, ona neće učestvovati pri podeli mandata.

Ako se dese dve najjače zemaljske kandidatske liste sa jednakim brojem glasova, onda će se izbori ponoviti u drugu narednu nedelju, računajući od dana kada glavni birački odbor utvrdi rezultat prvih izbora.

§ 15.

Ministar pravde ovlašćuje se da daje autentična tumačenja ovog Zakona, a Ministar unutrašnjih poslova da izdaje sva potrebna uputstva za izvršenje ovog Zakona.

§ 16.

Ovaj Zakon stupa u život kad ga Kralj potpiše, a obaveznu snagu dobija kad se obnaroduje u „Službenim Novinama”.

14 februara 1933 god.
u Beogradu.

(M. P.)

Sekretar,
Dr. Drag. Jevremović, s. r.

Pretsednik
Narodne skupštine
Dr. K. Kumanudi, s. r.